

keresésre, a könyvtári folyamatok komplex gépesítésére, viszonylag kis tárterületet igényel és aránylag nem drága (az ILO nem profitra épülő intézmény). Hátránya viszont, hogy csak megadott típusú perifériákkal kompatibilis, ezért a SZÁMOK programozóinak némi átalakítást kellett benne végezniük, aminek során egyúttal az angol nyelvű utasításokat is magyar nyelvűekkel helyettesítették.

Az ISIS szerves része az invertált fájl, amelyben a rekordok azonosítói a tárgyszavak betűrendje szerint vannak rendezve, ezért a benne való keresés sokkal egyszerűbb és gyorsabb, mint a szekvenciális fájlban. A jelenleg 45 ezer bibliográfiai tételt (könyv, folyóiratcikk, fordítás, konferencia-anyag, válogatott SZÁMOK-diplomamunkák) tartalmazó saját adatbázisban jelenleg 1800 tárgyszavat tartalmazó jegyzék alapján lehet keresni; 1982-re e jegyzék tezausszávaló fejlesztését tervezik.

A hardware a következő egységekből áll: IBM 370/145 számítógép, IBM 3276 képernyős terminál (2400 baudos teljes duplex vonallal), ORION modem.

A számítógépes rendszert – elsősorban a könyvtárban elhelyezett terminál segítségével – 1974-ig visszamenő online retrospektív keresésre, batch üzemmódban pedig kurrens szelektív információterjesztésre használják. A felhasználók 68 standard profil közül válogathatnak, vagy ha ezek között nem találnak megfelelőt, egyéni profilt készíthetnek.

Az információkeresésen kívül az adatbázisból negyedévenként és esetenként nyomtatott tájékoztatókat, illetve katalógusokat is előállítanak. A nyomtatott kötetkatalógusokat, nehéz kezelhetőségüket kiküszöbölendő, fokozatosan mikrofilmlapra veszik.

Ami az online retrospektív keresést illeti, említést érdemel, hogy a könyvtári terminál használata – amennyiben katalógusként használják, azaz a megjelenített információkat nem kívánják kiírni – ingyenes.

Befejezésül hadd számoljak be a könyvtárnak egy igen figyelemre méltó, komplex szolgáltatásáról, amelynek külön érdekessége, hogy akik igénybe veszik, azok a többi szolgáltatáshoz árkedvezményt kapnak. Ennek az ún. tájékoztatói csomagnak évi előfizetési díja 24 ezer forint, és a következőket tartalmazza: hat standard vagy öt egyéni témafigyelés, a negyedéves szakirodalmi tájékoztatók, a havonta megjelenő Számítástechnika c. folyóirat, a Számítástechnika–Automatizálás Gyorsindex, a könyvtár gyarapodási jegyzékei és egy hatezer forintos keret, amit bármilyen szolgáltatásra (pl. reprográfia, fordítás, tanfolyam rendelése) fel lehet használni.

Előadása befejeztével az előadó a gyakorlatban is bemutatta a rendszert: az érdeklődők a könyvtár terminálján tetszőleges kérdések alapján online kereséseket végezhettek.

Novák István

KÖNYVTÁRI MUNKA

Kurrens tájékoztatói szolgáltatások a birminghami könyvtárakban

Egy birminghami technikum könyvtári tagozata felmérést végzett a város különböző típusú könyvtárainak kurrens tájékoztatói szolgáltatásairól. Ennek során az ASLIB tagkönyvtárainak kiküldött kérdőíveken arra kellett választ adni, hogy a kurrens tájékoztatók jegyében milyen jellegű szolgáltatásokat kínál az adott könyvtár. A „kurrens tájékoztató” félreérthetetlen meghatározására az alábbi szolgáltatásokat sorolták fel: referálólap, szabadalmi szemle, híradó, tartalomjegyzék figyelés, szelektív információterjesztés, sajtófigyelő, új beszerzések jegyzéke, kutatási jelentések jegyzéke, címjegyzék. A 441 (57%) visszaküldött és használható információt tartalmazó kérdőív nem tekinthető ugyan statisztikailag reprezentatívnak, mégis néhány érdekes következtetésre ad lehetőséget.

Összehasonlító mérések

A résztvevő könyvtárak egyik jellemzője a kurrens folyóiratcímek mennyisége (1. táblázat), hiszen a na-

gyobb folyóiratállományánál nagyobb kihasználás, több, bővebb szolgáltatás tételezhető fel.

A másik két jellemzőnek, azaz a szolgáltatások igénybevétele, valamint az előállításukra fordított órák számának inkább csak jelzésadó funkciójuk van.

A semmiféle szolgáltatást nem nyújtó könyvtárak között magas arányszámmal szerepelnek a műszaki főiskolák könyvtárjai. Még szembeötlőbb az eltérés a főiskolai és más könyvtárak között, ha a szolgáltatást nem nyújtó és csupán az új beszerzések jegyzékét, a könyvtári szolgáltatásoknak ezt a legegyszerűbb fajtáját előállító könyvtárakat összevonnak. A legaktívabbak az iparvállalati és a kutatóintézeti, valamint a közigazgatási könyvtárak (2. táblázat).

A szolgáltatások készítésére fordított időt jelző 3. táblázat hasonló képet mutat. A „40 + . . .” órák száma egyes esetekben 120 munkaórát is jelenthet.

Egyetemi könyvtárak

Nem dolgoznak olyan aktívan a kurrens tájékoztatóson, mint azt folyóiratállományuk nagysága után várni lehetne. Inkább csak különböző szempontok szerint összeállított új beszerzési jegyzékeket készítenek. Ezt a

A könyvtárak nagysága a kurrens folyóiratállomány alapján

	Egyetemi könyvtárak	Technikum könyvtárak	Műszaki felsőok- könyvtárak	Egyéb felsőok- könyvtárak	Köznevelési könyvtárak	Ipari- állati könyvtárak	Szakkönyvtárak	Szakintézet könyvtárak	Tudományos intézeti könyvtárak	Közigazgatási könyvtárak	Egyéb könyvtárak	%												
0-500	*11	23	1	8	13	81	11	65	44	72	130	88	13	100	11	73	29	78	26	59	28	88	%	
500-1000	6	14	0	0	3	19	6	35	11	18	15	10			3	20	8	22	10	23	3	9	%	
1000-1500	3	6	3	25					3	5	1	1			1	7				4	9		%	
1500-2000	4	9	2	17				1	2	1	1									2	5		%	
2000-2500	5	11	3	25				2	3											1	2		%	
2500+	**18	37	3	25																1	2	1	3	%
Összesen	47	12	16	17	61	147	13	15	37	44	32													

* A 11-ből 10 az egyetem keretén belül működő, különleges rendeltetésű intézmény.

** Némely egyetem folyóiratállománya magasán meghaladja a 2500-at, pl. 4500, 7800, 9000.

Néhány számadat a folyamatos tájékoztatási tevékenységről

	Egyetemi könyvtárak	Technikumi könyvtárak	Műszaki főiskolai könyvtárak	Egyéb főiskolai könyvtárak	Közművelődési könyvtárak	Iparvállalati könyvtárak	Szakkönyvtárak	Szakintézeti könyvtárak	Tudományos intézeti könyvtárak	Közigazgatási könyvtárak	Egyéb könyvtárak
Semmiféle szolgáltatást nem nyújt	19	17	44	18	28	15	23	27	11	16	16
A nyújtott szolgáltatások teljes száma	55	13	15	24	91	314	22	13	74	98	62
Új beszerzések jegyzékén kívül semmiféle szolgáltatást nem nyújt	49	33	62	63	38	18	23	53	16	36	28

munkát gyakran a segédkönyvtárosok, némely esetben külső szakemberek végzik. Egyes könyvtárak a kereskedelmi forgalomban kapható szolgáltatásokat körözik felhasználóik között.

A visszacsatolás a legtöbb egyetemi könyvtár számára ismeretlen fogalom, a kérdőív erre vonatkozó rovata általában üresen maradt. A gépesítés körükben csupán néhány egyszerű megoldásra, – pl. jegyzékek összeállítására – szorítkozik.

Technikumi könyvtárak

Folyóiratállományuk kisebb, mint az egyetemi könyvtáraké, de még mindig meghaladja a többi könyvtár periodika állományát. Az általuk nyújtott szolgáltatások viszont az egyetemi könyvtárakénál nagyobb változatosságot mutatnak. Az új beszerzések jegyzékét néhol szakosítva készítik, és általában gyakori a kurrens szakbibliográfiák szolgáltatásként való kínálata. Sok esetben külső intézményektől szerzik be őket, akárcsak a szelektív információterjesztések anyagát, bár ilyen némely könyvtár maga is készít.

Kettő kivételével valamennyi szolgáltatást nyújtó könyvtár tisztában van a visszacsatolás jelentőségével. Ennek leggyakoribb formája a kölcsönzési kérések figyelemmel kísérése, illetve – kisebb arányban – a kérdőívek évenkénti kiküldése.

Műszaki főiskolai könyvtárak

Mind nagyságuk, mind olvasóik köre viszonylag korlátozott szolgáltatásokra enged következtetni. Ezt igazolták a mérési eredmények is. A csekély számú szolgáltatás azonban a folyóirat körzéstől a közvetlen szóbeli tájékoztatásig terjed, tehát meglepően változatos képet mutat. A visszacsatolás iránt ezek a könyvtárak egyáltalán nem érdeklődnek.

Egyéb főiskolai könyvtárak

E gyűjtőfogalom alatt különböző felsőfokú oktatási intézmények könyvtárai értendők. A szolgáltatások száma általában itt sem nagy, de azért a legtöbb könyvtár nyújt valamiféle szolgáltatást. Egy-két könyvtárnak pedig egyenesen kiterjedt szolgáltatási programja van, amelyben a kurrens tájékoztatási formák széles skálája is megtalálható.

Az egyik könyvtár gépesítette szolgáltatásait.

A visszacsatolást fontosnak tartják, bár ez a legtöbb könyvtárban nem hivatalos formában történik.

Közművelődési könyvtárak

Folyóiratállományuk viszonylag kicsi, bár az utóbbi években növekvően van. Szolgáltatásaik 3 fő csoportra oszthatók: helyi közigazgatási szerveknek nyújtott szolgáltatások, híradók és egyéb szolgáltatások.

Az első csoportba tartozók igen kiterjedt szolgáltatások (a 4. táblázat zárójelbe tett számai ezeket jelzik). Az

3. táblázat

A kurrens tájékoztatásra fordított heti munkaórák száma

	Egyetemi könyvtárak		Közművelődési könyvtárak		Iparvállalati könyvtárak		Tudományos intézeti könyvtárak		Közigazgatási könyvtárak	
		%		%		%		%		%
1– 3 óra	2	8	2	6	1	1	1	3	1	3
1– 3 óra	7	28	5	15	10	10			6	20
3– 5 óra	6	24	4	12	7	7	1	3	2	7
5–10 óra	3	12	6	18	17	17	6	21	5	17
10–15 óra	3	12	5	15	15	15	1	3	2	7
15–20 óra	2	8			7	7	3	10	4	13
20–30 óra	2	8	3	9	18	18	4	14	4	13
30–40 óra			5	15	10	10	3	10	1	3
40+ óra			4	12	19	19	10	34	5	17

egyik könyvtárban pl. öt munkatárs dolgozik a helyi közigazgatás egész területét átfogó hét szemle kiadásán.

A helyi – elsősorban kulturális – eseményekről beszámoló magas, néhol 15 ezres példányszámú híradók a közművelődési könyvtárak jellemző kiadványai.

Az egyéb szolgáltatások készítésére viszonylag kevés időt fordítanak. A referáló lapok kiadását gyakran több könyvtár együttesen végzi. A szelektív információterjesztésnek általában kevésbé hivatalos formáját választják. Viszonylag gyakori a kevés példányban kiadott sajtófigyelő.

Szakkönyvtárak

A kevés ráfordítással és kis példányszámban készülő szolgáltatásoknak széles skáláját nyújtják. A kurrens tájékoztatás inkább a könyvtáros és a felhasználó személyes kapcsolatára épül.

Tudományos egyesületek könyvtárai

Ezek közül némelyik csupán tagjainak nyújt kurrens tájékoztatást, mások viszont nagyobb példányszámban árusításra is készítenek szolgáltatásokat, elsősorban referáló lapokat.

Ezen a területen a gépesítés és a visszacsatolás ugyancsak megtalálható. A könyvtáraknak ez a típusa sok hasonlóságot mutat az iparvállalatok könyvtáraival.

Szakintézetek könyvtárai

Szűk tárgykörben széles felhasználói körök van, ami erősen megnehezíti a kurrens tájékoztatási szolgáltatások hatékony felhasználását. A szolgáltatások legtöbb eset-

ben az intézet helyi lapjában közzétett információkból állnak.

Közigazgatási könyvtárak

Mind nagyságuk, mind szakterületük (népesség- és orvosi statisztika, sport, turizmus, építészet stb.) igen eltérő.

Szolgáltatásaik átfogóak. Egyes könyvtárak heti 105–120 munkaórát is fordítanak referálólap összeállítására, míg mások hozzávetőleg 20 óránál kevesebbet dolgoznak új beszerzési jegyzékeken, szelektív információterjesztésen vagy sajtófigyelésen. Több szolgáltatás példányszáma 1000 felett van.

Gépesítés nincs. Visszacsatolásként a kölcsönzéseket kísérik figyelemmel, valamennyi vizsgált könyvtártípus között a legnagyobb arányban.

Egyéb könyvtárak

Ide a legkülönbözőbb könyvtárak és tájékoztatási egységek tartoznak, mint többek között a kutatóintézetek, kereskedelmi vállalatok, bejegyzett jótékony célú intézmények stb. könyvtárai.

Itt is, mint a legtöbb könyvtártípusnál a referálólap, az új beszerzések jegyzéke és a szelektív információterjesztés a legnépszerűbb.

Iparvállalati könyvtárak

Jelentőségénél és mennyiségénél fogva külön ki kell emelni a könyvtáraknak ezt a típusát. A kellő tájékozottság a felhasználóknak ebben a körében egyre fontosabbá

A különböző könyvtártípusok által nyújtott szolgáltatások

	Egyetemi könyvtárak	Technikai könyvtárak	Műszaki főiskolai könyvtárak	Egyéb főiskolai könyvtárak	Közművelődési könyvtárak	Iparvállalati könyvtárak	Szakkönyvtárak	Szakintézeti könyvtárak	Tudományos intézeti könyvtárak	Közgazdasági könyvtárak	Egyéb könyvtárak	Összesen
Szabadalmi szemle	0	0	0	0	0	27	1		4	1	0	33
Híradó	1	0	2	0	8	28	2	1	2	6	5	55
Referálólap	1	2	0	1	28(21)	43	0	2	14	10	10	111
Tartalomjegyzék figyelő	16	2	0	5	4 (2)	15	4		4	15	6	71
Szelektív információterjesztés	9	2	3	1	11 (3)	35	2	1	13	13	12	102
Sajtófigyelő (szemle)	0	1	0	3	11 (6)	32	4		5	8	6	70
Egyéb újságkivágatok						3	1			3	2	9
Új beszerzések jegyzéke	24	4	9	12	2 (2)	59	4	3	17	29	16	197
Kutatási jelentések jegyzéke					2 (1)	27	3	1	5	8	5	51
Címjegyzék	2	0	0	2	6 (1)	18	1	1	5	4	3	42
Egyéb	2	2	1	0	1	27	0	5	5	1	7	51

válik, ami a kurrens tájékoztatás megfelelő szintentartását követeli meg, mégha ez meglehetősen nehéz dolog is.

A kereskedelmi forgalomban kapható, kívülről érkező szolgáltatások növekvő kihívást jelentenek ugyan a helyben készített szolgáltatások számára, ám ezek a külső jellegű szolgáltatások mégis inkább csak kiegészítő jellegűek maradnak, s a helyi szolgáltatások iránti igény nem csökken. Ez érthető is, hiszen a helyi szolgáltatások gyorsabbak, általában kevésbé költségigényesek, főleg pedig sokkal testre szabottabbak a széles felhasználói kör kielégítésére szánt külső szolgáltatásoknál.

Az ismertett felmérés során 147 iparvállalati könyvtár és tájékoztató egység 321 szolgáltatását vizsgálták meg.

Ezek általában kiskönyvtárak, folyóiratállományuk 88%-ban 500 cím alatt van (1. táblázat). A gyűjtőkör gyakran speciális, vagy mint azt az 5. táblázat is jelzi, multidiszciplináris tárgykörökhöz igazodik. A tárgykörök túlnyomó része műszaki, illetve természettudományi jellegű. Sok könyvtár foglalkozik vezetői tájékoztatással.

Szolgáltatások

Központilag előállított szolgáltatások

Sok tájékoztató egység a vállalat más részlegei által készített szolgáltatásokat terjeszti, így a szabadalmi

5. táblázat

A tájékoztató egységek által feldolgozott tárgykörök

Tárgykör	A tárgykört feldolgozó tájékoztató egységek	
	száma	%-a
Általános	24	16
Természettudomány	97	66
Kereskedelem	62	42
Ügyvezetés	84	57
Műszaki tudományok/technológia	111	76
Humán tudományok	3	2
Társadalomtudomány	10	7
Egyéb	17	12

osztály tájékoztatóit vagy a sajtóosztály sajtófigyelőit. A fiókkönyvtárak általában a központi könyvtár által kiadott szemléket és szolgáltatásokat használják saját olvasóik tájékoztatására. Ez kétségtelenül gazdaságos megoldás, hátránya azonban, hogy korlátozhatja a vissza-

csatolás és a közvetlen kapcsolat kialakulását a szolgáltató és a felhasználó között. Néhány fiókkönyvtár részt vesz a központi szolgáltatások előállításában, aminek előnye — a gazdaságos munkamegosztáson kívül — biztosítja a közvetlen kapcsolatot.

Külső szolgáltatások

A külső szolgáltatásokat az egyes könyvtárak saját munkatársaik idejének kímélésére, általában azonban a helyi szolgáltatások kiegészítésére vagy olyan esetben használják, amikor a felhasználó érdeklődési köre nem esik egybe a helyben készített szolgáltatások tárgykörével.

Helyi szolgáltatások

Az egyes szolgáltatási típusok gyakoriságát a 4. táblázat mutatja. Ebből kitűnik, hogy a legnépszerűbb az új beszerzések jegyzéke, ezt követi a referálólap és a szelektív információterjesztés. Az egyéb szolgáltatások közül érdekes a könyvszemle, a szabványjegyzék és a konkurrens vállalatok információit összefoglaló kereskedelmi szemle.

Gyakori a több szolgáltatást — híradót, tartalomjegyzék figyelést, új beszerzések jegyzékét stb. — egybefoglaló szemle. A különálló szolgáltatások rendszerint különböző csoportoknak szólnak. Legáltalánosabb a mar-

keting és a műszaki tárgykörű lapszemlék különválasztása, előfordul azonban a vállalat különböző termékcsoportjai szerinti szétválasztás is.

A szelektív információterjesztés általában manuálisan készül. Akad könyvtár, amelyben ez az egyedüli szolgáltatás, és van, ahol ezt 150 tárgykörben adják ki.

A tartalomjegyzék figyelés többnyire a kurrens folyóiratok címlapjainak gyűjteménye, amelyet néhol válogatva, más helyen teljes egészében megküldenek az olvasónak. Egy könyvtár az egyetlen példányban készült másolatot a tájékoztató szolgálatnál függeszti ki.

Gépesített szolgáltatások

A megkérdezettek közül csupán 21 könyvtár (14%) állít elő — többnyire egyszerű — gépesített szolgáltatásokat. A KWIC index vagy a report jegyzék a kivétel. A többség szelektív információterjesztésre használja gépi berendezését. Az inputot helyileg feltárt információk illetve külső adattárak anyaga képezi. Egyes könyvtárak kész programcsomagok segítségével is igénybe veszik.

Van könyvtár, amely a közeljövőben tervezi a gépesítést, de akad olyan vélemény is, amely szerint a szolgáltatások manuális előállítása gyorsabb.

6. táblázat

Az egyes szolgáltatások előállítására fordított heti munkaórák száma

Szolgáltatás	Munkaórák száma									
	-1	1-2	2-3	3-4	4-10	10-20	20-30	30-40	40+	
Szabadalmi szemle	2	4	3	1	1	4	4	2	2	
Híradó	3	10	4	2	2	1	1			
Referálólap		1	1		2	17	5	4	3	
Tartalomjegyzék figyelő	2		2		4	2	1	1	1	
Szelektív információterjesztés		1	6	1	5	1	2	3		
Újságkivágatok			1		1					
Sajtófigyelő (szemle)		8	2		7	3	3	2		
Új beszerzések jegyzéke	13	14	6	4	7	2				
Címjegyzék	1	2	2		7	1	2		1	
Kutatási jelentések jegyzéke	8	3	1		3	1			1	
Vegyes tartalmú szemlék		2	2	1	3	6	3	3	6	
Egyéb szolgáltatás	1	2	1			1			1	
Összesen	30	47	31	9	42	39	21	10	18	

A szolgáltatások példányszáma

Szolgáltatások	Példányszám						
	0-9	10-19	20-49	50-99	100-499	500-999	1000
Szabadalmi szemle	4	4	6	6	9		
Híradó	2	1	6	4	9	1	
Referálólap	1	1	5	11	16	3	1
Tartalomjegyzék figyelő	2		4	1	5		
Szelektív információterjesztés	1	2	5	2	5		
Újságkivágatok	1				1		
Sajtófigyelő (szemle)	7	1	5	1	5	3	1
Új beszerzések jegyzéke	2	3	4	12	24	1	1
Címjegyzék			3	4	9	1	2
Kutatási jelentések jegyzéke	2	2	6	2	6		
Vegyes tartalmú szemlék		1	4	9	9	3	
Egyéb szolgáltatás	2	2	1				1
Összesen	24	17	49	52	98	12	6

Munkaidő ráfordítás

Bár ezt nehéz pontosan megállapítani, hiszen a tájékoztató szolgáltatásokra fordított idő hétről-hétre változhat vagy belefolyhat egyéb szolgáltatások idejébe. A 6. táblázat mégis érdekes összefoglalását mutatja az irányzatoknak. Az időráfordítás mértéke természetesen a szolgáltatás mélységétől is függ, pl. attól, hogy egy szabadalmi szemle csupán címetek és bibliográfiai adatokat hoz-e, vagy pedig feltáró, elemző referátumokat is.

A 3. táblázat a tájékoztató egységek által a kurrens tájékoztatásra fordított munkaórák számát összegzi.

ponta teljesítendő feladatnak tartják. Az alábbiakból is kitűnik, hogy a szolgáltatások leggyakrabban havi periodicitásúak:

- napi 26
- heti 65
- kétheti 48
- havi 104
- havi-negyedévi 14
- negyedévi 15
- negyedévi-évi 2
- évi 3
- szabálytalanul megjelenő 12

Terjesztés

Arra a kérdésre, hány felhasználó hasznosíthatja a szolgáltatásokat, a 7. táblázat példányszám összesítése felel. Ebből kitűnik, hogy a legtöbb könyvtár 50-500 példányban adja ki szolgáltatásait.

Periodicitás

Szintén jellemző adat. Tartalmánál fogva nyilvánvalóan csak a sajtófigyelő tekinthető napi szolgáltatásnak, néhol azonban a szelektív információterjesztést is – mint folyamatos, sürgős igényt kielégítő szolgáltatást – na-

Indexelés módja

Az erre vonatkozó kérdés a retrospektív keresés lehetőségét kívánta felderíteni. Igenlő választ 121 könyvtár (38%) adott, a többi könyvtárnál a szolgáltatásoknak nyilvánvalóan nem célja, hogy egyúttal a visszakeresést is lehetővé tegyék.

Az alkalmazott indexelési módok az alábbiak:

- osztályozás 16
- természetes nyelv 53
- tezausz 46
- címszó 6

A leggyakoribb a tárgyszavak betűrendben való sorjázása.

Visszacsatolás

A különböző lehetőségek az alábbiak szerint oszlottak meg:

- dokumentumok kérése (beleértve a kölcsönzést és a másolást is) 140
- írásbeli kommunikáció 15
- kérdőív 3
- személyes kapcsolat 35
- telefon 15
- nem hivatalos 2
- szelektív információterjesztés értékelő lapjai 3
- a könyvbe visszaérkező jegyzékek jelölése 1
- helybenolvasásra kikért folyóiratok 1

Kétségteljesen a dokumentumok kikérése a legfontosabb jelzés, de meglepő, hogy ezen kívül viszonylag kevés a visszacsatolásra való törekvés. 116 szolgáltatásnak egyáltalán nincs semmiféle visszacsatolási lehetősége. Sok könyvtárban több szolgáltatás közül az egyiknek van visszacsatolási lehetősége, a másoknak nincs. Csúpn egyetlen tájékoztatási szakember jegyezte meg, hogy a lapszemlékre adott véleményeket rendszeresen nyilván tartják, és a felhasználók igényei szerint változtatnak szolgáltatásaikon.

/ROWLEY, J. E.: *Locally produced current awareness services.* = *Aslib Proceedings*, 31. köt. 6. sz. 1979. p. 284–295.

ROWLEY, J. E.: *Local current awareness services in industrial libraries.* = *Aslib Proceedings*, 31. köt. 10. sz. 1979. p. 479–484./

(Dezső Zsigmondné)

A könyvtáros (a tájékoztatási szakember) mint dokumentum-beszerző

A könyvtárosok (a tájékoztatási szakemberek) általában konzervatívak beszerzési szokásaikban, és túlságosan „szívükre veszik” a szállítók problémáit. Pedig – legalább is kollektív módon – ellátóikkal szemben egyértelműen kellene képviselniük olvasóik érdekeit a szakirodalmi szükségletek kielégítésében.

Nem kellő fellépésük egyik oka az, hogy napi rutinfeladataik mellett nincs elegendő idejük arra, hogy a dokumentumoknak az olvasók szempontjából való hasznosságát és hatékonyságát érdemben figyelemmel kísérjék, megfelelően elemezzék, illetve ennek eredményeként pontosan megfogalmazzák a szükséges változtatások iránti igényeiket. *A könyvtárosok az információs ipar gyorsan változó környezetéhez nem tudnak eléggé függen alkalmazkodni*, nem képesek reálisan számolni a lehetőségekkel és a következményekkel. A szövevényes

környezet indázó problémáival kapcsolatban inkább érzelmileg aláfestett, mint tudományosan megalapozott állásfoglalásokat alakítanak ki. Nem vitás, hogy a már megszokott megoldások útján sokkal könnyebb járni, mint változtatásokat kezdeményezni és azok szükségességét megfelelően indokolni.

A könyvtárhasználók ugyan mind világosabban fejezik ki szükségleteiket, és a könyvtárosok meg is kísérik, hogy kielégítsék őket, ám ez a törekvés mindig csak viszonylag eredményes, mondhatni: a piaci lehetőségek és mechanizmusok, a technológiai változtatások, valamint az innovációs szükségletekhez való kiadói igazodás kompromisszuma.

E tényezők bonyolult összhatásának környezetében a könyvtáros inkább szívélyes és megértő vásárló, semmint gyökeres változtatásokat igénylő partner. Pedig, ha igaz az a könyvkereskedői becslés, hogy egy-egy könyvtári példány akár 20 további magán-eladás ösztönzője is lehet, nem lenne indokolatlan, hogy a könyvtárak maguk is élvezzék az ellátók által adható árengedmények áldásait.

Az ellátókkal való kapcsolatok rendezése érdekében sokat tehetnének a könyvtárosképző intézmények is, ha tanterveiket ilyen irányban felülvizsgálnák és megreformálnák. A piac változó arculatáról ui. nincs jelenleg reális tájékoztatás és értékelés a képzésben. Az *ISI (Institute for Scientific Information)* ennek érdekében komoly kezdeményező lépéseket is tett. Erőfeszítései következtében a könyvtárosképző intézményekben polgárjogot nyertek a kiadók és a könyvtárellátók által tartott előadások, megbeszélések. Ezek azonban még nem eléggé tervszerűek és rendszeresek. Ennél mindenképpen többre van szükség.

El kell érni, hogy a könyvtárosképzés törzsanyagában kapjanak helyet a kiadói és kereskedelmi előadások és kiállítások, az iskolák rendszeres információkat kapjanak a legfrissebb irodalmi termékekről, a gyakorló jelöltek pedig ismerkedjenek meg a piaci választékban való eligazodás csínjával-bínjával. A hallgatókat az elméleti képzés mellett hozzá kell szoktatni a gyakorlatból történő ismeretszerzéshez, az információs ipar kibontakozó változásainak észleléséhez.

Persze, a gyakorló könyvtárosnak sem könnyű kiismernie magát a szakirodalmi dokumentumokról és szolgáltatásokról szóló információk útvesztőjében. Ma, amikor a könyvpiac korántsem kötetlen, friss életerőtől lüktető fórum, hanem egyre inkább a gazdasági megszorítások melankólikus színhelye, a könyvtáros számára is egyre fontosabb lesz, hogy e piaci környezetben beszerzései minél relevánsabbak legyenek az olvasói szükségletek kielégítése szempontjából.

A piacon való kellő tájékozódáshoz a könyvtárosnak megfelelő eszközökre (forrásokra) van szüksége, különösképpen az új technológiai megoldásokkal jelentkező termékek, illetve szolgáltatások vonatkozásában. Az